

СЕКЦІЯ 1
РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ МІКРО-, МЕЗО- і
МАКРОРІВНЯ: КОНФЛІКТ ТРАДИЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ТА
ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЙ ХХІ СТОЛІТТЯ

УДК 338.05

Левицький Віталій
доктор історичних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vitalii Levytskyi
Doctor of Sciences (History), Docent
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

АКТУАЛЬНІСТЬ ПОГЛЯДІВ ФРІДРІХА ГАЙЄКА НА ЦІННОСТІ ВІЛЬНИХ РИНКІВ
ТА ЗАГРОЗИ СОЦІАЛІЗМУ
THE RELEVANCE OF FRIEDRICH HAYEK'S VIEWS ON THE VALUE OF FREE
MARKETS AND THE THREAT OF SOCIALISM

«Капіталізм вільного підприємництва як економічна система не є причиною наших проблем, він є єдиним інструментом, який ми маємо, щоб покласти край голоду, бідності та злидням у всьому світі. Емпіричні докази не викликають сумнівів. Саме тому, оскільки немає жодних сумнівів у тому, що капіталізм вільного ринку є кращим – з точки зору продуктивності – ліві ортодокси нападають на капіталізм за його моральні проблеми, за те, що він є – на думку його противників – несправедливою. Вони кажуть, що капіталізм поганий, бо індивідуалістичний, а колективізм хороший, бо альтруїстичний стосовно інших. Отже, вони прагнуть соціальної справедливості, але ця концепція, яка стала модною останнім часом, є константою в політичному дискурсі вже понад 80 років» [1].

Ф. Гайєк був провідним ідеологом австрійської економічної школи; у галузі економічних досліджень його головними інтересами були теорії економічних циклів, грошей і капіталу. Він полемізував щодо цих проблем з апологетами теорії Кейнса та був противником державного регулювання економіки й вважав ринок і конкуренцію найбільш досконалими механізмами координації економічної діяльності. У своїй праці «Дорога до рабства» Ф. Гайєк стверджує думку про неминучість тиранії та злиднів (двох основних складових рабства) при будь-яких спробах збудувати суспільство, відмінне від ліберального і капіталістичного. Альтернативою колективістським і тоталітаристським тенденціям він вважав відновлення і розвиток програми лібералізму, який походить від ідей класичного лібералізму.

Провідною ідеєю економічної філософії Ф. Гайєка є концепція «спонтанного порядку», яка містить такі положення:

- ринкова економіка виникає та еволюціонує як результат взаємодії людей, але це не означає можливості цілеспрямованого впливу людей на ці процеси;
- розвиток ринкової системи відбувається за власною внутрішньою логікою, зумовленою тим, що у її формуванні люди керуються своїми практичними знаннями. Ці знання є неусвідомленими, і тому не можуть бути формалізованими, узагальненими в теоріях і взятими за основу економічної політики;
- практичні знання господарюючих суб'єктів являють собою розсіяну і неякісну інформацію про умови та параметри поточної діяльності у сфері економіки;
- ринковий порядок цілком виключає можливість будь-якого зовнішнього втручання у цей процес без загрози часткової або повної руйнації;

- ринковий порядок принципово відрізняється від природних і технологічних об'єктів і систем, знання про які легко можна формалізувати за допомогою математичних графіків і формул та використовувати для управління ними [2].

Австрійський неоліберал Ф. Гайек був непохитним у переконанні, що механізм ринкового розподілу є більш прийнятним для суспільства завдяки його нейтральності. Ринковий розподіл не може бути справедливим чи несправедливим, адже ніхто умисно не призначає окремим суб'єктам право на одержання тієї чи іншої частки доходу. Тому, на думку австрійця, вимога «справедливого» ринкового розподілу на практиці означає виокремлення у суспільстві осіб чи груп, які одержують право на привласнення особливої винагороди, безпосередньо не пов'язаної з їхньою економічною діяльністю, і тому є несправедливою [3, С. 20-21].

У своїх роботах Ф. Гаск підкреслював важливість правової держави для забезпечення індивідуальних свобод та обмеження влади уряду. Він аргументував, що правова держава повинна гарантувати стабільність закону, прозорість і незалежність судової системи від політичних впливів. Ф. Гаск вважав, що це є ключовим елементом для захисту прав та свобод громадян. У своїй книзі «Право, законодавство та свобода», Ф. Гаск, зазначає: «...після того як люди сторіччями билися за те, що вони вважали за «правопорядок», розуміючи під цим не будь-який порядок, нав'язаний владою, а порядок, утворений внаслідок дотримання людьми універсальних правил гідної поведінки; після того як термін «право» впродовж майже такого самого часу зумовлював сенс таких політичних ідеалів, як «принцип панування права», «правова держава», «поділ влади» й набагато старіша концепція права як захисту особистої свободи, та допомагав у конституційних документах обмежити способи ущемлення основних прав людини Ми маємо принаймні визнати, що в певних контекстах, у тому числі юридичних, слово «право» має дуже специфічне значення, відмінне від того, в якому воно вживається в інших контекстах, і те, що називається правом у цьому специфічному сенсі, може відрізнитися за походженням, ознаками, функціями й можливим змістом від деяких інших формулювань, які також називаються «правом» [4, С. 76].

Реалізація будь-яких особливих моделей розподілу в умовах ринкової системи визнана неможливою через відсутність акумульованого в єдиному центрі широкого масиву конкретної інформації (так зв. інформаційна проблема ринку, проблема розпорошеного знання за Ф. Гайеком). Економічна діяльність здійснюється в умовах неповної інформації, а тому збирання, акумулювання і використання інформації центральним органом несе загрозу її суттєвого викривлення, ігнорування потреб і прагнень економічних суб'єктів. Окрім того, неоліберали визнають і підтримують багатоманітність особистих цілей індивідів і множинність центрів прийняття рішень та рішуче відкидають модель суспільства, яка нав'язує індивідам ієрархію обов'язкових цілей [3, С. 21].

Ф. Гайек стверджував, що у суперечці між соціалізмом і ринковим порядком мова йде ні більше, ні менше як про виживання. Дотримання соціалістичної моралі призвело б до знищення більшої частини сучасного людства і зубожіння основної маси тих, хто б залишився.

Проте теоретична база неокласичної економічної теорії розробляє інструментарій, що мимоволі стає функціональним для державного втручання, соціалізму та деградації суспільства. Проблема неокласиків полягає в тому, що оскільки їх модель не відповідає дійсності, вони приписують помилки нібито провалам ринку, замість того, щоб переглянути підвалини своєї моделі. Під приводом нібито провалу ринку запроваджуються регуляції, які лише породжують викривлення у системі цін, що перешкоджають економічним розрахункам, а отже, заощадженням, інвестиціям та зростанню. Ця проблема, по суті, полягає в тому, що навіть нібито лібертаріанські економісти не розуміють, що таке ринок. Якби вони розуміли, швидко з'ясували б, що така річ, як провал ринку, неможлива [1].

Отже, панівна доктрина «соціальної» (розподільної, дистрибутивної) справедливості протистоїть ліберальному концепту індивідуальної, або комутативної, справедливості. Прихильники егалітарної концепції розподільної справедливості формують своєрідний

«культ» соціальної справедливості, який неминуче руйнує свободу особистого вибору та мотиваційні механізми будь-якого суспільства, проте залишається досить привабливим як для пересічних громадян, так і для політиків. Всезагальна віра у здатність реалізації егалітаристської доктрини розподільної соціальної справедливості проголошена Ф. Гайєком найнебезпечнішою загрозою для загальноцивілізаційних цінностей, адже вона характеризується нав'язуванням певних типів підприємницької та споживацької економічної поведінки, які обмежують економічну свободу та вільний вибір.

Перелік використаних джерел:

1. Західний світ у небезпеці. URL: <https://forbes.ua/svit/zakhidniy-svit-u-nebezpetsi-chim-novoobraniy-prezident-argentini-ta-anarkhokapitalist-khaver-miley-zdivuvav-davos-18012024-18608> (дата звернення до ресурсу 28.04.2024 року)
2. Фрідріх Август фон Гайєк. URL: <http://nobel.knute.edu.ua/index.php/nobelivski-laureati/fridrikh-avgust-fon-gajek> (дата звернення до ресурсу 29.04.2024 року)
3. Нестеренко О. Соціальна справедливість та ліберальна традиція: погляд Ф. фон Хайєка *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2019. № 4. С. 19-26
4. Олійник Ю.В. Політико-правові ідеї Фрідріха Гаєка щодо розвитку та значення концепції правової держави. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Випуск 81. Частина 1. С. 73-80

УДК 330.3

Мариненко Наталія

доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Ерстенюк Тарас

аспірант
кафедра економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Nataliia Marynenko

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Taras Ersteniuk

Post-graduate Student
Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇХ ПОДОЛАННЯ FUNCTIONING OF DOMESTIC BUSINESS UNDER WARTIME: MAIN PROBLEMS AND MEASURES TO THEIR OVERCOMING

В умовах сьогоденішнього військового протистояння нашої країни жорсткому тоталітарному російському режиму, важливе значення має, окрім фронту бойових дій, наявність та розвиток фронту економічного. Військове протистояння обумовлює значні фінансово-економічні витрати, які можливо фінансувати за рахунок підприємницького сектору, що генерує прибутки та наповнює державний бюджет. Відповідно, налагодження функціонування та забезпечення можливості сталого розвитку підприємств в умовах війни є запорукою подальшої боєздатності нашої армії, відновлення економічного потенціалу України та забезпечення добробуту пересічного громадянина.